

Prețianu G. Dărdărean, En. la fabrica nr. 4 Brașov

Astro
Brașov
11.581

Brașov
I.

INTEMEIEREA ORAȘULUI BRAȘOV

ȘI

ORIGINEA ROMÂNILOR

DIN ȘCHEII-BRAȘOVULUI

II.

JUNII ȘI ORIGINEA LOR

de Dr. STERIE STINGHE
PROFESOR

BRAȘOV

81

Donată

de D. Radu Ardeleanu

Braşov 6. III. 1940

Astra
Braşov

11.581

INVENTARIAL
200

DEC 2013

INVENTARIAL

I.

Intemeierea oraşului Braşov

şi

Orişina Românilor din Şcheii Braşovului

Braşovul, cel mai pitoresc oraş din România întregită, e situat în partea sud-estică a *Țării Bărsii*.

Deşi n'avem documente scrise, despre începutul lui¹⁾, totuşi, din cercetările făcute, asupra tipului de construcţie, folosit în diferite timpuri, întemeierea lui se pune în primul pătrar al sec. al XIII-lea, după venirea, în *Țara Bărsii*, — care ar fi fost pe atunci, după unii, un mare deşert, iar după alţii, chiar împopulată — a Cavalerilor Teutoni, chemaţi aici la a. 1211 de regele Ungariei *Andriau II*, pentru apărarea graniţelor ţării, împotriva deselor invaziuni ale Comanilor păgâni²⁾.

Aceşti Cavaleri Teutoni, — cari au adus cu ei, la venirea lor în aceste părţi, şi coloniştii germani³⁾, — îndată ce au luat în primire înului, încredinţat lor spre apărare şi folosire, au început a ridica, în cele mai importante puncte strategice, castele⁴⁾, pe dealuri răpoase şi greu de cucerit, iar coloniştii germani, veniţi cu ei, au înlemnit, lângă ele, aşezări sub ocrotirea lor.

¹⁾ „Das Burzenland“. Dritter Band, Kronstadt, I. Theil, p. 58.

²⁾ Ibid. IV p. 38. — cf. şi N. Iorga: Ist. Rom. din Ardeal şi Ungaria pp. 31. 33. 35. 36. 43 şi 45.

N. Iorga: Neamul rom. în Ardeal şi Țara ungvească, vol. I. p. 13. —/— Bericht des Burzenländer sähschen Museums in Kronstadt 1913 p. 17 — Xenopol: Ist. Rom. Vor. I p. 492 — Giurgescu: Ist. Rom. p. 524.

³⁾ „Das Burzenland“, IV pp. 33—39.

⁴⁾ Ibid. pp. 37—95. Nota: se afirmă că Cavaleri Teutoni au găsit în Țara Bărsii şi resturi de fortificaţiuni mai vechi. (Vezi op. cit. III p. 59) — Castelul de pe Tâmpa, a cărui suprafaţă, împrejmuită cu ziduri, avea o mărime de 23.000 m. p. se bănuieşte că a existat încă în epoca de bronz şi servia ca loc de refugiu. Săpăturile, ce s'au făcut încă înainte de războiul mondial şi apoi şi după acest război, au scos la iveală, pe lângă multe hăburii de v. so, cutie, căbuti de lemn de brad, chiar şi cărămizi găurite şi hăburii de oale din epoca de bronz. (Vezi op. cit. p. 61).

Cea dintâi aşezare, dintre cele ce ne interesează pe noi, ar fi aşezarea rurală înghiebată sub castelul de pe dealul «*Sprengihului*»¹⁾ pe locul unde se găseşte acum biserica Sf. Bartolomeu. Ea ar fi avut o întindere de 400 m. şi o lăţime de 300 m.

Această aşezare rurală, cu timpul, s'a tot mărit cu noii colonişti, veniţi în sec. al XIII şi al XIV-lea²⁾, şi s'a întins până în dreptul dealului, numit de ei „*Martinsberg*”, unde se termina şi se încheia printr'un zid cu 2 porţi, în faţa cărora se găseau două punţi care, în caz de nevoie, se lăsau peste vale, curmeaz³⁾. Aici s'a fi fost şi un oficiu vamal, al Cavalerilor Teuton⁴⁾.

Căţiva ani mai târziu, după această înghiebare sălcescă, din preajma «*Sprengihului*», s'a pornit a se înfrîpa şi o aşezare urbană, de neguţători şi meseriaşi⁵⁾, la poalele *Tâmpii*, sub apărarea şi la adăpostul castelului de pe creasta ei⁶⁾.

Această aşezare urbană, care s'a fi avut aceeaşi întindere, ca şi cea dela Bartolomeu, a fost nucleul celălui de mai târziu a Braşovului şi s'a format pe locul dinprejurul mănăstirii, ridicată probabil de călugării ordinului cistercens, c'am în acelaşi timp cu biserica înaltă Sf. Bartolomeu⁷⁾.

În curând s'a mai format apoi, alături de ea, şi o a doua aşezare, de aceeaşi întindere, de un al doilea rând de colonişti veniţi sub poalele *Tâmpii*⁸⁾.

¹⁾ Ibid. III pp. 7 49 şi 62.

²⁾ Ibid. III p. 57.

³⁾ Ib. d. p. 40.

⁴⁾ Ibid. p. 57.

⁵⁾ Ibid. pp. 7-8;

⁶⁾ Ibid. IV pp. 78-86 şi III p. 56. — cf. şi N. Iorga: Neamul rom. din Ardeal şi Tara ung. p. 17. Notă: G. Treiber, întemeiat pe forma şi tipul de construcţie al acestei aşezări, de părerea că, înghiebarea sub poalele *Tâmpii*, nu este o întindere a celei rurale în spre munte, ca o urmare naturală a înmulţirii coloniştilor ei, precum se credea, până acum, ci e o aşezare independentă, ce s'a întreprins aici, fără de nici o legătură cu cea dela Bartolomeu.

C'tăm aici şi aceea ce ne spune N. Iorga, în legătură cu întemeierea cetăţii Braşovului, în „Neamul rom. în Ardeal şi Tara ung.” Vol. I. p. 13. fără alte amănunte mai lămuritoare. „Pe locul de înaintare îndrăzneată către Mizazi şi Răşariu, spre c'linea munţilor fără poteci şi în mijlocul Secutimii de strajă la granţă, Sasii, ocrotiţi de regele Ungariei, făcără în satul slav şi românesc Braşăul, Braşovul, o cetate a Coroanei, o Kronstadt”.

Cf. şi N. Iorga: Braşovul şi România, p. 3.

⁷⁾ Burz. III pp. 8, 55 şi 62. — cf. şi N. Iorga: Ist. Rom. din Ard. şi Tara ung. p. 44.

⁸⁾ Op. cit. II p. 62.

Şi puţin după asta, aceste 2 aşezări s'au împreunat, şi imigraţiunea sporind, aşezarea urbană, astfel dublată, s'a întins tot mai departe, după un plan bine stabilit, până ce şi-a ajuns maximum ei de dezvoltare, formând nou oraş al Coroanei, «*Corona nova*», cum i s'a zis; iar în locul sistemului vechiu de apărare: cu *palisade*, *valuri* şi *şanţuri* s'au ridicat, din porunca împăratului Sigismund¹⁾, *fortificaţiuni puternice*, în jurul ei, cu *bastioane* şi *ziduri* în circumferinţă de 3000 m. înalte de 12 m. şi groase la bază, de 1.70 până la 2.20 m., «de care să se frângă năvala sălbatică a popoarelor nelegiuite», care se repea aici atât de des.

Încă înainte de a se fi încheiat procesul de dezvoltare al acestei aşezări urbane, c'am către finea sec. al XIV-lea, s'a început şi clădirea bisericii negre²⁾, care stă şi azi măreaţă, şi, ca un protector, dominează prin înălţimea ei toate celelalte clădiri din jurul ei, pe acelaşi loc, pe care se gasea mai înainte biserica înaltă a călugărilor cisterceni, în stil roman, care a satisfăcut, la început trebuinţele sufleteşti ale celor dintâi colonişti, dar a fost distrusă în năvala sălbatică a Mongolilor, dela 1241.

La această clădire monumentală, care este una din cele mai impunătoare opere arhitectonice, în stil gotic, ridicată din ofrandele: Galilor, Anglilor, Batavilor³⁾ şi principilor germani, şi la care s'a lucrat timp de 40 de ani, (7 ani la temelie şi 33 ani la restul clădirii) precum ne spune cronicarul sas *Tartler*, în notiţele sale⁴⁾, coloniştii, cari ardeau de dorul de a-şi vedea căl mai curând terminat noul lăcaş de închinăciune, au fost nevoiţi să se folosească de lucrători, de limbă străină, *din provinciile învecinate*⁵⁾, fiindcă conaştionalii lor din târgurile

¹⁾ Ibid. — cf. şi Bericht des Burzenländer sächsischen Museums in Kronstadt 1913 p. 16.

²⁾ Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt, Vol. I. p. 98.

Notă: Această afirmaţie, se sprijineşte pe faptul că, cu ocazia unei reparaturi mai mari, făcută în timpul din urmă bisericii negre, s'au găsit în partea vestică, resturi din fundaţiuni, şi părţi din zidurile unei clădiri mai vechi.

³⁾ Batavii, popor germanic aşezat odinioară lângă gurile Rinului.

⁴⁾ Quellen vol. IV, p. 153. Vezi citatul mai la vale; cf. şi Das Burzenland III Kronst. I. Theil p. 123.

⁵⁾ Thomas Tartler: Colecţiunea zu einer Particulär Historie von Kronstadt aus unterschiedlichen Documenten zusammengebracht, Ms. in Arhiva Municipiului Braşov, Nr. 960/c 172 Vol. I şi II.

„Die Cronstädter sind daher genöthigt worden, zice Tartler — aus der benachbarten Provinzen Handlanger zu verschreiben, und sind sonderlich aus Bulgarien viele auf Cronstadt kommen, die sich bei so langwierigen

1385, cu cheltuiela Galilor, Anglilor, Batavilor și principilor germani, din blocuri de piatră pătrată și că ea ar fi durat timp de 40 de ani¹⁾.

6. *Simon Nösnero*, vorbește și el de zorirea lucrării la anul 1396²⁾.

Și în sfârșit 7. *Paulo Sutoris*, pune începutul lucrării cu 24, 25 și chiar 27 de ani mai târziu decât cei de mai înainte³⁾.

Să vedem acum ce ne spun tot cronicarii străini și în legătură cu locul, de unde au venit lucrătorii de lămă străină, pripșiți la Brașov în timpul zidirii bisericii negre și despre originea lor etnică.

1. *Joseph Teutsch* în numește *Bulgari, Belcheri* în paranteza explicativă și ne spune simplu că: ei au venit la Brașov la anul 1392, adică *nechemați*, și că au primit aici și un loc de așezare, unde însă, ne spune⁴⁾.

2. *Thomas Tartler* afirmă, că Magistratul a chemat, în anul 1392, la zidirea bisericii negre, *Bulgari, ca munitori* sau *zileri* (salahori) (Handlanger-i) și ne arată și locul ce li s'a pus la dispoziție, pentru așezarea lor aici⁵⁾.

Iar cel din urmă dintre cronicarii străini, *Joseph Franz Teutsch*, care a complectat cu un al doilea volum culegerea de documente, pentru o istorie proprie a Brașovului, a lui *Thomas Tartler*, ne spune și mai precis că, din prilejul clădirii bisericii negre, *au venit din Bulgaria* Bulgari, (precum i-au numit ei, adică Sașii), cari, din cauză că lucrarea a durat așa de mult și fiindcă traiul în Brașov, în acest timp, era așa

¹⁾ „Templum cathedrale Coronensium, beate Mariae virginis spatio 40 annorum elemosinis Gallorum, Anglorum, Batavorum, principumque Germanicorum lapidibus quadratis aedificatum est, sed ita tali anni 1689 incendio consumptum“. Notizen von Thomas Tartler (1385—1613), publ. la Quelen, Vol. IV g. 153. — cf. și Burzenland Vol. III. I pp. 122—135.

²⁾ „1396 coronensi tempis structura vegetur“.

Auszug aus: Res actae in partibus Hungariae et Transilvaniae, consignatae a Simone Nösnero, pastor ecclesiae Hetvinensis (1396—1619), publ. in Quelen Vol. IV p. 154.

³⁾ „1410, in dies m Jahre fanget man an die Kronstädter Kirche zu bauen“.

Auszug aus einer alten Chronik, verfasst von Paulo Sutoris, einem Kronstädter (203—1620), publ. in Quelen, Vol. IV p. 11.

⁴⁾ „1392 kommen die Bulgari (Belcher) gegen Kronstadt und bekommen einen Platz zu bewohnen ein vom Magistrat Väll. Hist“.

Vezi tot Quelen, Vol. IV p. 98.

⁵⁾ „1392 werden vom Magistrat Bulgaren zu bau der grossen Stadt Kirche als Handlanger berufen und ihnen Wohnplätze in der Ober Vorstadt angewiesen“. Collectanea, p. 351 —; cf. și p. 76

de ieftin, s'au învoit a se așeza aici stabil, cu învoirea cinstului Magistrat, într'un loc ce se numia, încă pe timpul său, *Belgerei* și s'a făcut astfel începutul cartierului *Schei*, care cu timpul s'a mărit cu *Sașii*, cari s'au mutat aici, în cursul timpului⁶⁾.

După ce am trecut în revistă relațiunile cronicarilor străini, să dăm acum cuvânt și cronicarilor noștri.

1. *Popa Vasilie*, dela care avem cea mai veche cronică, ce cuprinde date între anii 1392 și 1633 și care ni s'a păstrat, pe cât știm, numai în traducerea germană, ne spune că: «*la 1392 au venit Bulgarii într'acest loc*»⁷⁾.

2. Și *Radu Tempea*, în «Ist. Sf. bes. a Scheilor Brașovului», ne spune deasemenea, chiar la început, că la «Anul 1392 (6900) au venit Bulgarii într'acesta loc, care se zice *Bolgarsec*»⁸⁾.

Afară de aceste 2 cronici, se mai găsesc în arhiva bisericii Sf. Nicolae și 3 *hronologii*, scrise în inventarele Sf. bisericii, dela a. 1771 și 1862.

În prima hronologie, din inventarul dela anul 1771, care s'a scos din mai multe înscrisuri din vechime, pe cărțile Sf. bisericii aflate și după pietrele ce sunt zidite în zidurile acestei Sf. bisericii și din pomelnicul cel mare, prin *Ioan Jipa*, neguslori și reprezentanși acei Sf. bisericii în anul 1836, se zice: «*Fundația Sfintei bisericii acesșia, se trage după vremea, când au venit Bulgarii, lângă Brașov, în țara Bârșii, umblând cursul anilor dela zidire 6900*»⁹⁾, iar dela Chr. 1292¹⁰⁾, cărora li s'au dat un loc slobod și au ridicat o sfântă cruce de lemn și coperită cu șindriță și acesăia cruce au sălăut mai multe veacuri (?) și după aceasta, câtra anul dela Chr. 1403, li s'au dat slobozenie și au ridicat pă locul acela o

⁶⁾ Vezi nota 4, (din Nr. 51 „Gaz. Tr.“).

⁷⁾ „Anno Mundi 6900, anno Christi 1392 eind die Buigarn hler an diesem Ort (id est bei Krncst dt) kommen. Quellen Vol. V pp. 1—5.

⁸⁾ Popa Vasile a fost nepot popii Dobre (1566—1572) și fiu mai mic al prot. Mich. A murit la 25 Febr. 1659 și a fost înmormântat în biserica Sf. Nicolae.

⁹⁾ Publ. de Dr. Sterle Stinghe a. 1890 p. 1.

¹⁰⁾ În loc de 6900 cum ne spun cei doi cronicari rom.

¹¹⁾ În loc de 1392, cum ne spun toți cronicarii.

Sfântă bis. de lemn, patronând-o Sfântului Ierarh și făcătorului de minuni Nicolae¹⁾.

În a doua, care se găsește tot în inventarul din a. 1771, «prescrisă aici în acest protocol al Sfintei biserici la a. 1842 de *Dimătrie Cepescul* reprezentași la această Sf Biserică», — alături de hrisoval de sculire a lui *Aaron* vodă, din a. 1595, — se spune: «Așezământul acestei Sfinte biserici se trage după vremea, când au venit Bulgarii în *Brașov* (Țara Bârsii), umblând cursul anilor dela zidirea lumii 6800²⁾, cărora li s'au dat un loc slobod lângă această cetate, numit *Bolgarseghi* și și-au ridicat o Sfântă cruce, care le slujia dânsilor de rugăciune»³⁾.

Și în a treia, din inventarul dela a. 1862, al cărei autor nu ni se arată, se zice: «1292⁴⁾ Biserica își trage începutul de pe timpul când a venit Bulgarii în *Brașov* și s'au așezat în acest preurbiu, numit de dânsii *Bolgarseghi*, unde li s'au dat voie în anul dela zidirea lumii (6800⁵⁾, iară dela Chr. 1292⁶⁾ a-și ridica o Sfântă cruce, ca să le servească drept loc de rugăciune»⁷⁾

În afară de aceste 2 cronici și 3 hronologii românești, mai avem și unele documente, în care se vorbește de *venirea* ori *ășezarea* Bulgarilor la *Brașov*.

Așa, într-o cerere care se găsește tot în arhiva bis. Sf. Nicolae, și în care Românii din *Schei* roagă pe dirigătorii luminatului împărat *Leopold I* să-i lase să rămână, ca și până atunci, în credința veche pravoslavnică etc., se zice: «unde au fost început așezământul Bulgarilor dela anii lui Chr. 1392...»⁸⁾.

Și în fine mai cităm încă un pasaj din memoriul înaintat de obștea din *Bolgarseg*, contra Magistratului din *Brașov*, la 1737 luna Mai, care memoriu se află tot în arhiva bis. Sf. Nicolae. În acest pasaj se zice: «La acestea avem mărturie pe însuși luminatul și preainălțatul împărat *Leopold*, că chiar

¹⁾ Dr. Sterie Stinghe, Documente privitoare la trecutul Românilor din *Schel*, Vol. I pp. 325—.

²⁾ În loc de 6800, ca și la *Jlpa*.

³⁾ Doc. Vol. I pp. 329—

⁴⁾ În loc de 1392.

⁵⁾ În loc de 6800.

⁶⁾ În loc de 1392.

⁷⁾ Doc. Vol I p. 317.

⁸⁾ Doc. Vol. pp. 29—30.

serie în vechiul privilegium, cum orașul nostru iaste făcut de Greci, Români, Bulgari și alți oameni străini¹⁾.

Am înțeles să înșurim aici toate informațiunile din însemnările cronicarilor, pentru ca expunerea noastră să fie cât mai completă, iar concluziunile, ce le vom scoate din ele, în le. gătură cu problema, originii *Scheilor*, cât mai documentate.

Dacă celim cu aleațiune aceste însemnări ale cronicarilor, — pe care am căutat să le înregistrăm în textul lor original, ca să delăturăm dela 'nceput orice bănuială de interpretare arbitrară, ori subiectivă, și mai ales pentru a înlesni și celitorilor aprecierea concluziilor noastre. *ultime*, în legătură cu obârșia *Scheilor*, — putem desprinde din ele, cu cea mai mare ușurință, că cronicarii străini nu sunt de acord, în împărțirile lor, când vorbesc de anul în care s'a început clădirea bisericii negre.

Nu vom stăruii asupra acestui desacord, întrucât exactitatea acestui dat nu prezintă o latură principală a chestiunii ce ne preocupă și pe care vom să o elucidăm. Se pare însă că cercetările meticuloare ce s'au făcut, în timpul din urmă, au stabilit definitiv că zidirea bisericii negre s'a început la a. 1385 și a durat, până s'au terminat și dependențele din preajma ei, mai mult de 40 de ani, cât ne relatează *Turtler*²⁾.

Iar când vorbesc de *locul*, de unde au venit lucrătorii străini, întrebuițoși la această clădire monumentală și de *originea lor etnică*, ei ne spun că ar fi «*venit*», ori că ar fi fost «*chiamați*», ori chiar «*aduși*» din *Bulgaria* și *toți îi numesc Bulgari, iar locul, unde s'au așezat*: Belgerel, ori chiar *Bulgaria*.

Tartler și *Trausch*, ne mai dau, pe lângă această informație și un alt amănunt mult mai prețios. Ei ne spun că brașovenii, în lipsă de lucrători suficienți, la zidirea bisericii negre, au fost nevoiți să întrebuițeze și lucrători din *provinciile învecinate*, deoarece condiționalii lor, din satele și târgurile din *Țara Bârsii*, cari erau și ei ocupați cu zidirea bisericilor și castelelor lor, nu puteau să le dea alt ajutor, decât la căratul pietrilor³⁾.

¹⁾ Doc. Vol. V p. 68.

²⁾ Vezi: *Burtenland* - Vol. III pp. 122—125.

³⁾ Vezi: *Informațiile* dela 17.

Cronicarii români ne vorbesc și ei, ca și cei străini, de venirea Bulgarilor, într'acest loc la a. 1392.

Cu toată forma clară, ce-o au însemnările cronicarilor și afirmația categorică, ce-o fac ei în ele, totuși, considerând distanța cea mare, la care se găsește *Brașovul* nostru de pământul Bulgariei, ni se impune în mod imperios întrebarea: de a fost sau nu posibil ca lucrătorii străini, întrebuințați la zidirea bisericii negre, să fi «venit», ori să fi fost «chemați», ori chiar «aduși» dela așa mare distanță? Apoi, mai înăd seamă și de amănuntul, atât de prețios și tot atât de categoric, din însemnările lui *Tartler* și *Trausch*, că brașovenii au fost nevoiți «să aducă ori să cheme» și lucrătorii străini, din provinciile învecinate, la zidirea bisericii celei mari a cetății, această întrebare se impune și cu mai multă putere.

Ca să putem răspunde la această întrebare, e nevoie mai înainte să facem o incursiune în istorie, ca să vedem întâiu, care era situația politică în Balcani, în epoca din jurul anului, în care s'a petrecut faptul relatat de cronicari și al doilea, care ținuturi erau cunoscute, în acest timp, sub denumirea de Bulgaria?

Întâiu: La 1392 situația, în Balcani, era din cele mai critice.

Turcii otomani, cari își întemeiaseră stăpânirea în Asia, la 1290 cu reședința la *Brusa*, încep de pe la 1326 a trece și în Europa, mai întâiu numai cu gândul de a o jefui, pe urmă cu dorința de a-și întinde stăpânirea și aici. La 1356 ei pun mâna pe *Galipopoli*, sub sultanul *Urehan* și la 1362, sub urmașul acestuia, *Amurat*, cuceresc și *Adrianopole* și *Filipopole*.

Incercarea Sârbilor, Bosniacilor, Ungurilor și Românilor dela 1363, de a elibera *Adrianopole* nu izbutește și Turcii, învingători în această luptă își strâmută la 1365 reședința dela *Brusa*, din Asia, în Europa la *Adrianopole*.

Acum «Turcii încep să devină un element determinant în mersul politic european».

Zece ani mai târziu *Amurat* bate pe *Lazar*, țarul Sârbiei în cetatea *Niș* și supune pe Sârbi la tribut.

Șişman, țarul Bulgariei, spărit de izbânda Turcilor, se supune și el Turcilor, de bună voie, căpătând, prin închinarea lui, condiții mai favorabile, decât acei ce cădeau loviți de armatele musulmane.

După aceea Turcii, fiind ocupați într'un războiu cu niște popoare în Asia, țării Bulgariei și Sârbiei, se înșele între ei să scuture jugul, pus pe gâtul lor de Turci. *Amurat*, înțelegând de planul lor, revine grabnic în Europa și bate încă odată îi mai cumpul pe Bulgarii, uniți cu Bosniacii, Sârbii, Ungurii și Români, în marea bătălie dela *Cossova* la 1389, între Iunie și Septembrie, în care rămâne însuși țarul Sârbiei *Lazar* mort pe câmpul de bătaie.

La 1394 apoiu *Baiazid*, fiul lui *Amurat*, ca să răzbune moartea tatălui său, asasinat după lupta dela *Cossova*, de un sârb luat prisionier de armata otomană, trimite o armată peste Dunăre, în Muntenia, care se ciocnește cu armata lui *Mircea*, la *Rovine*, dar este zdrobită. *Mircea*, neputând însă exploata victoria, se retrage la *Brașov*, unde încheie la 1395 Martie 7 o alianță de apărare contra Turcilor cu *Sigismund*, regele Ungariei!). După bătălia dela *Cossova*, Turcii ocupă și *Nico-polea* la a. 1396.

Între astfel de împrejurări, când Turcii începură să devină tot mai pretențioși în planurile lor, și deci tot mai temuți, în Europa, nu se poate admite că ar fi fost cu puțință, ca trimișii Brașovenilor să traverseze, fără grije, pământul Țării Româneșii, apoiu să treacă Dunărea, în peninsula Balcanică și aici să culceiere, ca la ei acasă, ținuturile supuse Turcilor, ori ocupate de ei, ca la ei acasă, pe 'ndelete și să «aducă», chiar din Bulgaria, lucrătorii ce le mai lipsiau pentru uriașii lor clădire, începută cu câțiva ani în urmă și pe care ar fi dorit s'o vadă cât mai curând terminată.

Al doilea: Istoria ne mai spune apoiu că, în secolul al XIII-lea, *Muntenia* se mai numia și ea *Bulgaria*, înainte de năvălirea Tătarilor (1241) și chiar până mai târziu!), în tot cursul veacului de mijloc.

¹⁾ Xenopol, Ist. Rom. Vol. II, pp. 80—.

Notă: La *Brașov*, *Mircea* petrece din toamna a. 1394—1396.

²⁾ cf. Atlasul Cataclanic din a. 1375. — Xenopol Ist. Rom. Vol. I pp. 410—1 zice: «în veacul de mijloc țării Daciei purtau numele de Bulgaria». Ibid. pp. 412—3 și 578.

Acest nume a rămas, de când Țara Românească și Moldova erau unite cu imperiul bulgar, în timpul Asaneștilor, în nordul Dunării¹⁾. Tot așa și Bulgaria se numește câte odală Valahia⁴⁾.

Cunoscând și acest adevăr istoric, credem că cronicarii, când ne vorbesc de «Bulgaria», în însemnările lor, ce le-am reprodus textual mai sus, n'au putut înțelege «Bulgaria» propriu zisă, unde Turcii făceau spaima populației, după cum am arătat, ci «provinciile învecinate», cunoscute în veacul de mijloc sub acest nume, — precum se dovedește luminos și din amănuntul ce l găsim în plus în însemnările lui *Tartler* și *Trausch* — adică Muntenia și Moldova, cu care Brașovenii, aveau deja legături comerciale, și de prietenie în anul când s'a petrecut faptul relatat de cronicari, ba chiar și mai înainte de aceea.

Părerea noastră se mai justifică și întărește și prin celelalte afirmații ce le mai găsim în însemnările acestor 2 cronicari.

Tartler ne spune lămurit că, dela acești lucrători («veniți din provinciile învecinate»), «Belgeri» și locul unde s'au așezat aici stabil, cu voia Magistratului, (pentru că lucrarea a durat așa de mult și traficul la Brașov era așa de ieftin), se trag Bulgarii sau Valahii noștri (din Schei). Ei li numesc așadar, în acelaș loc și Bulgari și Velehi;

Iar *Trausch* ne spune și el tot atât de lămurit că «ei», adică Sașii i-au numit pe acești lucrători («veniți din provinciile învecinate»), «Belgeri» și locul unde s'au așezat «Belgerey».

Aceste adevăruri stabilite, concluzia se impune ea însăși, și nu poate fi alta, decât că lucrătorii streini, întrebuințați la zidirea bisericii negre, n'au putut «veni», nici n'au putut fi «chienați» din «Bulyaria», propriu zisă, ci numai «din provinciile învecinate», adică din Muntenia, Moldova și din ținuturile ardelen, megieșe cu Țara Bârsii.

¹⁾ D. Onelul, Originile principatelor române, p. 35 și 155 (nota 54 și 55).

⁴⁾ Ibid. nota 42.

II.

Junii și originea lor.

An de an, se desfășoară la Brașov în mijlocul populației românești din Scheiu, — ca nicăiri altunde în tot cuprinsul Țării noastre, ori în afară de granițele ei, — niște obiceiuri străvechi, a căror urmă se pierde în negura vremurilor uitate.

Aceste obiceiuri, cunoscute în timpul din urmă sub denumirea de «Juni» ori «Petrecerile Junilor», încep în marea și sfânta zi a învierii Domnului și Mântuitorului nostru și se continuă dealungul săptămâni luminată, nu însă tot în acelaș loc, până în Duminica Tomii, afară de ziua Sâmbetii, când se zice: că Junii jelesc ori plâng zilele trecute.

Splendoarea și varietatea lor adună și azi, la un loc, nu numai spectatori din localitate, ci chiar și oaspeți din afară, cari vin aici, unii din depărțări mai mari, iar alții mai de aproape, ca să guste și ei din farmecul acestor înălțătoare manifestații naționale.

Lipsa de informații mai vechi, scrise, care să ne vorbească direct de Junii¹⁾, ori care să ne lămurească asupra cauzei care le-a fost începutul, a dat prilej atătoră, din ai noștri și chiar dintre străini, să încerce o explicație a lor.

Nu vom stăruii mai de aproape, în cadrul acestui articol de zi, asupra părerilor emise până acum în legătură cu aceste obiceiuri, dar le vom rezuma totuși spre a satisface și curiozitatea celorților și a le angaja și ju-

¹⁾ Singura informație mai veche, în care se pomenește de Junii, ca de o «rânduială din bătrâni», am găsit-o în arhiva Bis. Sf. Nicolae și e din a. 1728. Ea a fost publicată și de părintele I. Prișcu în «Gazeta Transilvaniei» în a. 1920.

decată lor în aprecierea soluției la care am ajuns noi, după stăruitoare și îndelungate cercetări, începute încă din anul 1892, în legătură cu viața, din trecut, a Românilor din Scheiu.

Când n'au fost aceste obiceiuri numai simplu descrise, ele au fost considerate: ori numai ca niște manifestații, prin care se sărbătorește reînvierea naturii, primăvara; ori li s'au atribuit un caracter mistic-religios; ori au fost socotite ca o organizație a lineretului scheian, născută sporadic, ori chiar prin imitare, sub influență străină; ori ca o rânduire a preoților de pe vremuri ai Bis. Sf. Nicolae, prin care s'a urmărit, de aceștia, animarea petrecerilor din sărbătorile Paștilor și totdeauna și educația tineretului; ori au fost asemuite cu jocul călușeilor din Ardeal; ori, în fine, ele au mai fost socotite și ca o organizație militară, și această părere credem noi, ba chiar avem neștrămutata convingere, a fi singura plauzibilă și nerăsturnabilă.

Dar și această părere, când e vorba de locul sau pământul pe care ele au luat naștere, se prezintă sub două înfățișări diferite.

După una, ele sunt o reminiscență a unei organizații militare străvechi, care datează de pe timpul când strămoșii Scheienilor de azi locuiau în sudul Dunării, pe pământul Bulgariei

Iar după alta, — și aceasta e părerea ce am exprimat-o noi încă din a. 1899, în teza de doctorat, intitulată: „Die Schkejer oder Trokaren in Kronstadt”, — ele sunt o străveche organizație militară locală¹⁾, pretinsă și aci ca și în alte părți, de spiritul vremurilor turburi și nesigure.

Că ea este o organizație locală și încă cu colorit curat românesc, ori mai bine spus o organizație care-și are mobilul și deci originea, în organizația militară a Românilor din Principate, ne-o dovedesc și denumirile

¹⁾ Care se poate urmări, în urmă, până la a. 1503, când 2 negustori aduc la Brașov, între alte mărfuri și 17 buzdugane (15 la 12 ll și 4 la 24 Xll), care nu puteau fi decât pentru «șerjile» Junilor (Vezi: Quellen, vol I).

gradaților din fruntea ei, ori „șerjilor” după limbajul ardelenesc, de: văloș, armaș mare, armaș mic și sutaș, care denumiri nu le-am putea înfățiși, dacă această organizație ar fi luat naștere în sudul Dunării, pe pământul Bulgariei.

Pentru această părere mai vorbește și surta, un instrument de suflat, ce se folosește și azi în organizația Junilor brașoveni și care a fost întrebuințat pe vremuri în armata română, precum putem deduce din următoarele 2 citate. În primul se spune: „începură a suna din tobe și din surle (Odobes u), iar în al doilea: „surlele să cânte și lunul să delune” (Alexandri)

Tot așa și buzduganul, care e și azi semnul distinctiv al „șerjilor” acestor Junii și făcea parte din insigniile Domnilor români și era și atributul Marchii Armaș, ne îndreptățește a susține că această organizație a Junilor s'a format sub influența organizației militare din Principatele Românești.

Această străveche organizație militară a Scheilor, a putut să ia naștere, credem, îndată după așezarea în S heii a lucrătorilor aduși la clădirea Bisericii Negre, din provinciile învecinate (vezi Tarlier: Collectanea, pag 524), sub îndemnul și poartă chiar cu sprijinul voievozilor români din Principate,¹⁾ de care Scheii se țineau legați nu numai prin interesele lor neguțoricești ci și prin obârșia lor; ori chiar și cu șirrea și învoirea Domnilor cetății cari le-au îngăduit așezarea lor aici, «din susul cetății» și cari deasemenea fiind și ei în legătură de prietenie cu voievozii români, au putut fi foarte bucuroși că pot avea lângă ei, o populație organizată ca și ei, militărește, care să le fie și lor la nevoie de ajutor, și de care se pare a se fi și folosit în cazuri de interes comun, și mai ales contra năvălitorilor barbari cari, de

¹⁾ Mircea cel Bătrân se găsea în toamna anului 1394 la Brașov, unde fugise de frica Turcilor și unde a petrecut până în anul 1396, avându-și și familia adăpostită în castelul de pe Tâmpa. Aici încheie el o alianță contra Turcilor cu Sigismund, regele Ungariei la 7 Martie 1395, a doua Duminecă din postul Paștilor.

alălea ori, au tăbărit nu numai în Țara Bărsii, dar și în Brașov, incendiindu-l.

Pe această organizație militară străveche s'au bizuit Scheii și în a. 1600 când, după înfrângerea lui Mihaiu Vodă la Mirăslău, Scheii s'au dat de partea acestuia, și, voind să-l ajute la cucerirea cetății Brașovului, au încercat să escaladeze cu scările zidurile cetății, pe la bastionul numit al Țesătorilor (Weber Bastei), dar fără succes, căci cetățenii, prinzând de veste, s'au pus în gardă și au turnat peste ei apă și smolă fierbinte. apoi, pe cei cari i-au prins, i-au decapitat, și drept pedeapsă, pentru necredința și îndrăsneala lor, le-au îngropat capetele sub zidurile cetății, chiar la locul cu pricina¹⁾.

Și tot pe ea s'au bizuit ei și în toate luptele lor pentru emanciparea de sub egotism a stăpânire străină, lupte purtate secole de-a rândul cu o stăruitoare culezanță și demnitate vrednică de admirat²⁾.

¹⁾ O tablă comemorativă, așezată, precum ne spune cronicarul sas Tartler, la a. 1603 pe zidul cetății, în partea dinspre Scheiu, și ale cărei litere s'au măcinat în cursul timpului, iar azi, fiind de mult tencuită, nu se poate vedea, dar al cărui text ni s'ou păstrat în însemnările lui Tartler, ne pomenește de această îndrăzneală încercare a Scheilor. Ea își are explicația cea mai elocventă și justificarea cea mai logică, în hotărîrea ce au luat-o orașele săsești, între care și Brașovul, după înfrângerea de la Mirăslău a lui Mihaiu Vodă, de a trece de partea dușmanilor lui. (Vezi și I. Minea: Români din Brașov și Mihaiu Viteazul).

²⁾ Așa la 1617 ei își alegeau și depuneau preoții, fără să mai țină seamă de autoritatea Domnilor cetății. La 1707 cer și pentru ei drepturi civile și jurisdicție proprie, cu «magistrat» separat în Scheiu. Același lucru îl cer și la anul 1728 și la 1755 — 1758.

450.12

Biblioteca
regională
BRAȘOV

115